

AKTÜEL OLAYLAR

«YUVARLAK MASA» (*)

Prof. Bahri SAVCI

Bu terim, siyasi edebiyatımıza, 1961 seçimlerinden önce girmiştir. Anlamı da şudur: Siyasi kuvvetler arasındaki iktidar savaşını demokratik idée etrafında ve sulh içinde yapmak için; siyasi kuvvetler arasındaki sürekli münasebetleri, karşılıklı anlayış ve müsamahaya dayanan bir medeni münasebet çevresi içinde tutmak için; daha şimdiden başlayacak bir davranış ile, memleketi, Atatürk ile girilmiş batı demokrasisi yolundan, batı uygarlığı yolundan alakoyacak istikametlere iltifat etmemek için müeyyidesi vicdan, ahlâk ve şuurda bulunan, asgari müşterek hadleri tesbit ameliyesi, ve, bulunan bu asgari hadlere uyma taahhüdü...

İşte bu makalede, böyle bir yuvarlak masaya neden ve nasıl gidildiğini, bunun muhtevasının bizce, neden ibaret olması gerektiğini, ve varılan yuvarlak masa kararlarının da neler olduğunu göstererek onun faydası, müessiriyeti, önemi üzerinde bir zihni araştırma yapmağa gayret edeceğiz.

I — Yuvarlak Masaya Gidiş :

Bir ihtilâl devresi içinde yapılan ve fakat bir demokrasinin dokunulmaz seçim kurallarına son derece uygun olarak cereyan eden 15 Ekim 1961 seçimlerinin arefesinde, seçimin siyasi ve sosyal şartları üzerinde herkes endişeli idi. Sosyal ve siyasi şartlar bakımından bir demokrasinin normal seçiminin sıhhat içinde geçme ortamı bulunmadığı kanısı, bu endişeleri çağırıyor ve besliyordu.

27 Mayıs 1960 da «nev'i şahsına münhasır» olma vasfı çok yüksek olan, bu itibarla da, diğer bütün ihtilâllerden pek farklı olan bir ihtilâl olmuştu. Bu ihtilâl, «Türkiye'nin siyaseten yenileşme» tarihindeki özelliklerini şuradan alıyordu:

(*) Bu makalede ileri sürülen ana fikirler, Yuvarlak Masa yapılmadan önce, Siyasal Bilgiler Fakültesi İdarî İlimler Enstitüsünün yaptığı bir seminerde ifade ve tebliğ edilmiştir.

A - Bir kere, bu ihtilâl, gerçekten nev'i şahsına münhasır idi. Şöyle ki: İhtilâl hareketi, seçip başına getirdiği ve genel felsefesi-ne ve tutumuna ister-istemez uyduğu liderinin hâkim görüşüne sadık kalarak, kendisine, esas itibariyle, şöyle bir amaç edinmişti: Mustafa Kemal Atatürk ve onun silâh ve fikir arkadaşları tarafından yapılıp gerçekleştirilen, ve, 1924 Anayasasına dayatılan demokratik siyasi mekanizmalı devlet hayatında, bilhassa çok partili devrede vaki olan anayasa ve siyasi inhirafları kaldırarak, siyasi hayatı ve siyasi iktidar vâkiasını, bir demokratik anayasa düzeninin içine irca etme ve bu irca ameliyesinin gerektirdiği anayasa müesseselerini koyma... Bu, yepyeni bir felsefe değildi. Yeni iddiaları olmıyan bir hareket idi. O kadar ki, bizzat ihtilâl grubunun içinde bu felsefenin dışında kalma istidadı olan kanadı bile tasfiye etmişti. Bu ihtilâlin orijinal vasfı, kendisinden önce esasen kurulmuş olan bir düşünce sistemini, onu saran bulutlardan kurtarmak ve pek malûm olan gelişme müesseselerini, siyasi entrika ve menfaat düşüncelerine bağlı kalmamaktan gelen bir yapıcı güç ile tamamlamaktı.

Sonra, bu ihtilâl, daha ilk dakikasından itibaren birden halk tasvibine dayanıvermek, hiçbir karşı koyma gücü ile çarpışmak zorunda kalmamak vasfı ile de temayüz eden bir ihtilâl olmuştu.

Nihayet, bütün ameliyelerini, ana hatları ile, hukukî kurallar içinde inşa etmek dileğini göstermesi ve icraatını da esas itibariyle bu yolda yapması ile de temayüz ederek, nev'i şahsına münhasırlık vasfını kuvvetlendirmişti.

B - Sonra, bu ihtilâl, tarihimizdeki diğer ihtilâllere en çok benzediği noktalarda bile görülen benzemezliği ile de temayüz ediyordu. Kanaatımızca 1876, Genç Osmanlıların ve Mithat Paşa'nın gizli ve sessiz bir ihtilâldir ve fakat büyük bir değişmenin ifadesidir: «Mutlak monarşi yerine, meşrutî monarşi» yi getirerek, Türkiye'nin problemlerini çözme gücü elde etmek... 27 Mayıs İhtilâlinde, böyle bir kökten değişme vasfı yoktur.

1908, «İttihat ve Terakki Fırkası» içinde birleşen sivil ve asker Osmanlı aydınlarının aleni ve silâhlı bir hareketidir ve fakat, daha ilk hamlesinde bir siyasi strüktür değişmesi getirmeden uzaktır; «Mutlak monarşi yerine evvelce gelmiş olan meşrutî monarşi» yi iadeden ve bir ıslâhtan ibarettir. 27 Mayıs İhtilâlinde de, evvelce gelmiş olan bir siyasi rejimi iade ve ıslah mahiyeti vardır, fakat 1908 ihtilâlcilerinin içine sonradan düştükleri bir oli-

garşi idaresine düşüp, onun adamı ve rejimi olmaktan azami derecede kaçıışı ifade eder.

1919, «Müdafaa-i Hukuk» içinde «Kuvay-ı Milliye» ruhu ile birleşen sivil ve asker milliyetçilerin, demokrat medeniyetçilerin, son ümit hareketi halinde bir topyekûn ihtilâldir ve siyasi ve sosyal yapıyı, millî, medeni ve demokrat vasfa tam olarak dayatmak için monarşik kalıntıları, -hilâfet ve saltanatı- tasfiye amacı güder. 27 Mayıs İhtilâline göre de ana çizgileri ile millî, medeni ve demokrat vasfını kazanmış siyasi mekanizmanın ve yapının, hâlâ kurtulamadığı bazı engeller yüzünden maruz kaldığı inhirafları temizlemekten ibarettir.

Demek ki, 27 Mayıs İhtilâli; gerek tarihî karşılaştırmanın kendisine tanıdığı niteliği olarak, gerek, bünyesinin bizatihi ihtiva ettiği niteliği olarak şu, nev'i şahsına münhasırlık rengi ile belirmişti: Bir kökten değişmeyi değil, bir restorasyon; yapanların oligarşisine ve mutlakiyetine ulaşma değil, taazzuv etme ve bir demokratik düzende kendisine düşen rolü oynamaya pek istidatlı gözüken -gözükmesi lâzımgelen- sivil siyasi kuvvetlerin canlanmasına yol açma; ortaya çıkışta silâha dayandığı halde, daha ilk dakikalarından itibaren gücünü, halk tasvibine adyatma; bütün ameliyelerini hukukî kurallar içinde inşa etme...

Bütün bu niteliklerin sonucu, daha doğrusu muhassalası olarak 27 Mayıs İhtilâli şu genel nitelik içinde siyasi iktidarı icraya devam etti: Yumuşaklık, müsamaha, iyi niyet, bir demokrasi içinde siyasi kuvvetleri gücendirmemeğe azami dikkat; bütün sosyal ve siyasi merkezlerden, gruplardan iyi niyet davranışı ümit etme...

Oysa ki ihtilâlin bu gibi nev'i şahsına münhasırlık nitelikleri ile doğması ve aylar boyu bu nitelikler içinde gelişmesi de, ihtilâl içinde, şöyle bir ihtilâl ertesi sosyal ve siyasi ortam yarattı:

Bir yanda, ihtilâlin, kendini pek kısa sürecek bir geçicilik ile ilân etmesi üzerine, kendisini ihtilâl ertesinin gerçek mirascısı ve sahibi gören ve bilhassa taşra teşkilâtında böyle kabarık bir ruhî hâlet ile olgunsuz davranışlara düşen bir siyasi grup: C.H.P.... Onun yan karşısında; C.H.P. den memnun olmıyan ve şimdi, mühim bir kısmı teşkilâtsiz ve lidersiz kalmış olan büyük çoğunluğun kendi içinde kanalize olacağı ümidine kendini inandırmaya uğraşan ve fakat, buna da samimiyetle inanmadığı için tedirgin bir ruhî hâlet ile, zaman, zaman büyük iddialar gösteren bir C.K. M.P.... Her ikisinin karşısında, kendisinden liderleri koparılıp alınan, bu suretle, -bilhassa bu yüzden maddî menfaatlerinden ol-

duklarını gören ikinci kademe liderlerce tahrik edilerek - maddi ve mânevi menfaatlerinden ve desteklerinden yoksun kılındığı sanısına kapılmış olan kırgın, kızgın, öfkeli, küsük bir halk yığını...

1960 yaz ayları göyle geçti. Sonbaharda, anayasa çalışmalarını nihaî kararlara doğru geliştirmek ve her an, mutlak ve sürekli bir otoriter rejim karakteri almasından endişe edilen ihtilâl idaresini de sivil bir mahiyete doğru geliştirmek ve sonunda, bir sivil idareye iktidar devrini kolaylaştırmak için Kurucu Meclis kurulması teşebbüsüne geçildi. Bu, siyasi parti hayatının da ölçülü bir alan içinde tekrar başlamasına yol açtı. Ve bu mevsimden itibaren, 1957 seçimlerinde D.P. olarak tecelli etmiş olan, şimdi de, her hal-ü kârda, C.H.P. ve C.K.M.P. içinde erimesi, eritilmesi imkân içine sokulamıyacak olan seçmen oylarını kanalize etmek için, yeni partiler kurulması çalışmalarına geçildi. Bu yeni partiler kuruluşunu ilk bakışta ilmî olarak, iki sebebe, iki ihtiyaca dayatmak mümkündür:

a) Yukarıda söylendiği üzere mevcut olan ve şimdi, başsız ve teşkilâtsiz kalmış olan D.P. oylarını kanalize etmek;

b) Bir bakıma iktidarı pek yakın bir gerçekmiş gibi gözükten C.H.P. ye demokrasi kaidesi gereğince, ağır basacak bir alternatif getirmek...

Fakat, ihtilâlin o nev'i şahsına münhasırlık karakterini teşkil eden, yumuşak, müsamahalı, iyi niyetli, siyasi kuvvetleri gücendirmekten âzami derecede kaçımli nitelikleri içinde hasıl olan sosyal ve siyasi ortamı tekrar hatırlıyalım. Bu ortam içinde C.H.P.'nin, o kabarık ruhî hâletli davranışları, sonunda, askerî idarenin bütün acemiliklerinin sorumluluğunu da kendi üzerine çekti. Sanıldı ki, ihtilâl, gerçekte, C.H.P. iktidarını hazırlama görevi ve maksadı içindedir. Öyle ise, sorumluluklar ona aittir.

Bu ruhî hâlet içinde de, yeni partilerin kuruluşu, ve gelişmesi sebepleri, ilmî görüşün ve gerçek ihtiyaçları karşılamamanın ötesine geçme istidadı gösterdi:

a) Memleketi bir ihtilâle sevk ederek, pek büyük bir kitle teşkil eden D.P. lileri, liderlerinden, teşkilâtlarından teessüs etmiş maddi ve mânevi menfaatlerinden düşürmeğe sebep olan C.H.P.'den, en aşağı bir siyasi öç almak;

b) Her hal-ü kârda, iktidarı C.H.P.'ye kaptırmamak, onu, memleketin kaderine hâkim duruma getirmemek...

Bu suretle yeni partilerin gelişmesinde, ihtilâlin, müsamaha-
lı, siyasi kuvvet akımlarını gücendirmekten âzami derecede kaçım-
lı davranışı içinde; «eski D.P. oylarını kanalize etme» ihtiyacı ve
sebebi silindi; Eski D.P. tarafından sağlanmış olan maddi ve mâ-
nevi menfaatlerinin geri gelişini de ifade etmek üzere, eski D.P. yi
ihya etme ihtiyacı ve sebebi hâkim oldu. Bu sebebi gerçekleştiri-
mek ve bu ihtiyacı gidermek için de, keza, demokraside alternatif
fikri ve davranışı getirmek için yeni partilere vücut verme sebebi
de kalktı, bir seçim galebesi ile C.H.P.' yi tasfiye etme sebebi or-
taya çıktı.

Bundan, ihtilâl çevreleri ile, tarafsızlar çevresi, ciddi endişe
duymağa başladılar: Halk -oyunu yakalamak için bizzat ihtilâli
bile çökertmekten lâik Türk toplumunun ve yeni Anayasa ile ku-
rulmuş olan demokratik düzenin bile aleyhine olmaktan kaçınmı-
yacak gibi gözüken; daha Anayasa referandumunda halka hitap
ederken, türlü rumuz ve imalarla böyle bir kanı uyandıran yeni
siyasi hareketler, kırıcı ve dökücü bir seçim kampanyası içinde,
içtimai terakki istikametime uygun kuvvetler elile bir siyasi me-
kanizma kullanılmasına imkân vermiyecek bir sonuca memleketi
götürebilirlerdi. En aşağı, alabildiğine kırıcı, dökücü bir seçim
ile, huzur tahrip edilmiş olacaktı, ve belki de, demokrasimizin
uzun vâdeli gelişmesi tam bir tehlike içine düşmüş olacaktı.

İşte ihtilâl çevrelerinin duyduğu bu endişe, onları, demokratik
yoldan yine de caymadan bir şeyler yapmağı aramağa sevketti.
Bu, bir yuvarlak masa etrafında, mevcut teşkilâtın siyasi kuvvet
akımlarını topluyarak, hem iktidar savaşını itidale götürme yolla-
rını aramak; hem de, yeni Anayasa düzeninde siyasi inhirafların
vâki olmaması esbabını, şimdiden ön-görmek şeklinde söylene-
cek bir teşebbüs oldu. İşte, 1961 Eylül başlarında yapılan Yuvar-
lak Masaya, böyle gidildi. Önce Millî Birlik Komitesi üyelerinden
müteşekkil bir divan bir tasarı hazırlamıştır. Bu tasarı, siyasi
partilerin Genel Sekreterleri başkanlığı altındaki yetkili bir he-
yetten müteşekkil bir toplantıda tartışılmıştır. Burada ittifakla ka-
bul edilen maddeler, sonradan, Millî Birlik Komitesi Başkanı, Dev-
let Başkanı Gürsel'in huzurunda, Adalet Partisi, C.H.P., M.S.P.,
Y.T.P., C.K.M.P. Genel Başkan Vekili tarafından imzalanmıştır.
(5 Eylül 1961).

II — »Yuvarlak Masa« nın Muhtemel Faydası ve Müessiriyet Derecesi Üzerinde Düşünceler :

Yukarıda açıklanan ihtiyaçlar ile doğan ve daha ilk satırları-
mızda gösterilen amaca varma maksadı ile dolu olan bir yuvarlak

masanın, gerçekte, bu ihtiyacı karşılamaya istidadı olup olmadığı, bu maksada ulaşma gücü bulunup bulunmadığı konusunda tereddütler ortaya çıktı. Onun faydası ve müessiriyet derecesi üzerinde, oldukça karamsar görüşlere rastlandı.

Karamsar görüşler kararsızlık mihrakı üzerinde toplanan tereddütler, kaynağını şuradan alıyordu: Yuvarlak Masa, ne kadar veciz bir muhteva, ne kadar parlak, edebî formüllere ulaşırsa ulaşsın, o, fiilen ve hukukan müessir müeyyidelerden, daima yoksun kalacağından, bir hukukî müessese olarak kendisini empoze etmekten pek uzaklarda kalacaktır. Zaten, bazı partiler, ona, daha şimdiden, bir siyasi zorlama ile itilerek girmektedirler. Bu siyasi zorlamayı mümkün kılan siyasi şartlar hafifleyince ve hele büsbütün ortadan kalkınca, hiçbir hukukî değeri de olmıyan bu Yuvarlak Masa, bir kuru edebiyat olarak, siyasi münasebetler tarihindeki unutulma rafına konacaktır. Kimsenin, onu, oradan indirmek ve müessir kılmak, aklına gelmeyecektir. Zaten, buna teşebbüs etse de, gücü yetmeyecektir.

Gerçekten, bu düşüncelerde büyük bir gerçek payı vardır. Siyasi kuvvetleri bağliyacık bir güç aranıyorsa, bu, bizzat Anayasanın kendisinden başkası olmamak lâzımgelir ve ortada, bir Anayasa da vardır: Bu Anayasa, bir demokratik ideéye dayanmaktadır. Siyasi kuvvetler arasındaki münasebetleri sulh içinde inşa şartlarını haizdir. Atatürk ilkeleri ile ifade bulan ve teminat altına alınmış olan içtimaî terakki istikametimiz - yani Batı uygarlığı - bu Anayasanın müdir felsefesini ve genel istikametini tayin etmektedir. Bu Anayasa, en büyük mûtaiyet gücü ile doludur. Bütün devlet organları, onları kuran beşerî unsur halindeki kişiler, bu kişileri, kendi içinden çıkarıp o mevkie getiren mekanizma olarak siyasi partiler, en büyük cüz'ünden en mütevazi masasına kadar bütün idare cihazı her şeyden, her şeyden önce Anayasa uymak, onu, doğrudan doğruya uygulamak zorundadırlar. Ve böyle olunca da bir mesele yoktur ortada, tereddüt ve endişelere de lüzum yoktur.

Eğer, bu Anayasa, mûta olma gücü gösteremezse; siyasi kuvvetler, onların hâkimiyetleri altına girecek devlet organları, idare cihazı, menfaat politikacıları tarafından, kırgın ve küsük duyguları boyuna tahrik edilen, muhafazacı menfaatlerinden yoksun kalmış halk tabakaları bu Anayasaya şans vermemekte direnilirse, bu bir rejim buhranıdır. Ve bir rejim buhranı da, bir kısım üyelerin istemiye istemiye oturdukları bir yuvarlak masanın fiilî

ve hukukî gücü olmıyan fomülleri ile önlenemez, tasfiye edilemez, bertaraf edilemez.

Bu Yuvarlak Masanın bir hukukî bağlama gücü olmadığı muhakkaktır: çünkü; bağlayıcı hukuk ısdarına yetkili olan bir organdan, usulüne göre gelmemektedir.

Bu Yuvarlak Masanın, bir fiilî bağlama gücü olmadığı da kolayca tesbit edilebilir: Ortada güç halinde Millî Birlik Komitesinden başka bir organ yoktur. Onun da, siyasi gücü zayıflamıştır. Çünkü; siyasi kuvvetleri gücendirmekten âzami derecede kaçımli politikası, bir buçuk yıllık icraatında siyasi parti desteğinden uzak kalarak yaşaması, onu, gittikçe, muallâkta bir kuvvet haline getirmiştir.- Binaenaleyh, seçim sırasında, ancak seçimin madî eşkâline uygun cereyan etmesinden öteye geçen bir müessiriyet gösteremez. Seçim sonrasında ise, büsbütün ortadan kalkacaktır.

Bütün bu izahatın gösterdiği gerçeğe rağmen, Yuvarlak Masanın, siyasi münasebetler tarihimizde bir merhale olduğuna inananlar ve onun, vicdan, ahlâk ve şuurda yaratacağı bir değer ağırlığı ile kendini, mümkün olduğu kadar şâmil bir şekilde müessir kılabilceğini tasavvur edenler de olmuştur. Biz de, bunlar arasındayız. Gerekçemiz de, pek basit olarak şundan ibarettir:

Bir kere, tarih, böyle vesikalara ve müesseselere pek yabancı değildir. Bu, şu demektir ki, dünya tarihinde, ülkelerde, siyasi kuvvetler arasında, siyasi ve sosyal muhtevası olan, siyasi ve sosyal müessiriyetini göstermiş bulunan, tarafları -bir kelime ile insanları- bağlamış siyasi ve sosyal paktlar pacte'lar olmuştur. Kurucu iktidarı -Pouvoir Constituant- ile siyasi iktidarı tanzim eden anayasalı devlet hayatı başlamadan önce, siyasi iktidarı, kaynağında, icra tarzında, kontrol vetiresinde düzenliyen vesikalar görülmüştür. Bunlar birer sosyal paktdırlar ki, imza sahiplerinden bizim Yuvarlak Masamız gibi, ancak, vicdan, ahlâk, şuur, siyasi basiret gibi unsurları ile bağlarlar. Magna Carta ile, ileride Amerikayı kuracak olan İngiltereli muhacirlerin May Flower gemisinde ulaştıkları kararlar, birer yuvarlak masadan ibarettir. Bunlar, İngiltere'de hürriyete dayanan bir anayasalı devlet hayatının kurulmasını; Amerika'da toplum iradesine dayanan Amerikan demokrasisinin doğmasını mümkün kılan çekişmelerin başlangıcı olmuşturlardır. Sonradan, bütün İngiliz hürriyetler rejimi, bu Magna Cartanın tanzim ettiği hürriyet anlayışı içinde gerçekleşmiştir; bütün Amerikan devlet hayatı da, May Flower gemisi mukarreratı içinde halk iradesini arayan bir yapıya kavuşmuştur. Yani, bugünkü de-

yimi ile Yuvarlak Masa dediğimiz müessese, insanlık tarihinde, zecir gücüne dayanan hukukî müeyyideleri olmadığı halde, vicdan, ahlâk, şuur, siyasi basiret unsurları üzerine dayanan bir moral müeyyide ile, kendini hissettirmekten uzak kalmamıştır.

Bizim iç tarihimizde de, Anayasalı devlet hayatının ilk vesikalarını, birer Yuvarlak Masa teşkil eder görmekteyiz. İşte 1807 Sened-i İttifak-ı... Bu, kendi devrinde hissedilen bir zarurete cevap olarak doğan bir Yuvarlak Masa'dan ibarettir: O devirde dissedilen zaruret, o zamana kadar semavî dayanağı ile yetinmiş bulunan Halife - Sultan iktidarının, artık bir yeryüzü dayanağı dayanmasını sağlamaktır. Alemdar Mustafa Paşa'nın öncülüğü altında toplanan Anadolu ve Rumeli Âyanı ile Halife - Sultan arasında akte-dilmiş bulunan bu Yuvarlak Masa kararları ile, o zamanki siyasi hayatımızın huzur unsurları sağlanmıştır: Padişahın, beyleri tehdit etmemesi, beklerin hayatı için bir tehlike arz etmemesi, buna mukabil beylerin de padişaha sadakat vaadleri, o zamanki siyasi hayatımızın muhtaç olduğu huzuru getiren hükümler olmuştur. Bu vesika, bütün bağlayıcı gücünü de, tarafların vicdan, şuur, ahlâk ve siyasi basiret duygularından almıştır.

Vakıa, bu vesika, pek kısa bir zaman sonra, bu bağlayıcı gücünü gerçekleştirmeden pek uzak kalmıştır, denebilir. İmparatorluğun çöküş çalkantıları içinde, bu vesika, belki, çöküşü önleyici bir müessiriyet getirmemiştir. Fakat, siyasi iktidar vâkıasını bir beşerî temele dayatma ve o temel üzerinde tanzim etme ihtiyacının ifadesi olarak, anayasacılık gelişmelerine ilk ışık vazifesini boyuna görmüştür. Belki de, hâlâ görmektedir.

Tanzimat Fermanı da bir yuvarlak masadan ibarettir. O, bu vasfını, belki, yapılış tarzından almamaktadır. Çünkü padişahın tek taraflı bir irade izharı ile millete bahşedilmiş haklar manzumesi gibi gösterilmektedir. Fakat, o, imza yerinde atılmış bir imzası bulunmamakla beraber, gerçekte, Koca Reşit Paşanın ifade ettiği Osmanlı ileri idareci sınıfı ile padişah arasındaki bir anlaşmanın mahsulü ve ifadesidir; ve, bilhassa muhtevası ile, yuvarlak masaların mutad olan mahiyetini benimsemiştir; yani muhtevası bakımından da bir pakt - sosyaldır ve o da, kendi devrinde hissedilen bir zarurete cevaptan ibarettir. Bu zaruret de; semavî kaynaktan geldiği inancı dolayısıyla, sınır tanımazlık ile vasıflı Halife - Sultan mutlakiyetinin, yeni kanunların ihtiva edeceği «insan hakları» doktrini ile sınırlanması zaruretidir. Bu sınır da, o zamanki siyasi hayatımızın muhtaç olduğu huzuru getirici bir unsur rolü oynamıştır. Onun da, müsbet, müessir bir bağlayıcı gücü yoktur.

sadece mânevi bir müeyyideye dayanmaktadır. - Fermanın ihtiva ettiği hükümlere riayet etmeyenler Allahın lânetine uğrıyacaktır -.

Vakıa, bu vesika da, insan hakları doktrini üzerine dayanan «sınırlı bir iktidar» rejimini getirmeğe imkânlı olamamıştır. Fakat, artık devlet gücünün, idare ettiği insan sosyetesinde ihtiyaç duyulan güven, eşitlik, beşerî şahsiyetin değer kazanması gibi unsurlar üzerine dayanması gerektiğini kesin olarak tesbit ederek, anayasacılık gelişmelerimizin bu istikamette cereyan etmesine vesile olmuştur.

Ortalama olarak söylemek gerekirse: gerek milletimizin, gerek diğer milletlerin hayatlarında görülen bazı vesikalar vardır ki; bunlar, normal hukuk kuralı müeyyidelerine sahip değildirler. Fakat sosyal ve siyasi ihtiyaçların zarurî kıldığı bir düzenin gerekli unsurlarını ihtiva ederler. Bu unsurların asıl değeri, uzun vâde içinde de kendisine riayet edilmesi ile içtimaî terakki istikametini geliştirici bir mahiyette olmasıdır. Onların da riayeti mecburi olması ve riayet edilmediği zaman da muhakkak bir zecir gücünün uygulanmasını harekete getirici bir merkeze bağlı bulunmaması, fazla önemli değildir. Sosyal ve siyasi ihtiyaçların zarurî kıldığı bir düzeni mi ihtiva ediyor? Ve bu düzen de normal olarak yönelmiş bulunan içtimai terakki istikametini geliştirici bir düzen mi olmaktadır? Ve nihayet bu vesikalar, bu maksatla mı -yani bu vasıfta olarak bu sosyal ve siyasi ihtiyaçları tatmin için mi mevcut oluyor? İşte, önemli olan budur. Bir yuvarlak masanın, bu sorulara müsbet cevap verdiği nisbette reel bir değeri olur, faydası ve müessiriyeti bulunur.

III — Yuvarlak Masanın Muhtevası Üzerinde Bir Zihni Araştırma :

O halde, Eylül başlarında aktedilmiş olan Yuvarlak Masanın, gerçekten fayda getirmesi, müessiriyet getirmesi için, asıl önemli olan, muhtevasının iyi tesbit edilmesidir. Bu muhtevanın, siyasi ve sosyal realitenin emperatiflerinden çıkması gerekir. Bu muhteva, bu emperatiflere uygun olduğu oranda, hem günümüzde hem de gelecek günlerimizde, Yuvarlak Masayı, canlı, müessir bir müessese olarak devam ettirecektir. Ondandır, doğrudan doğruya ve derhal faydalar ve müessiriyet bekleme hususunda fazla istekli olmağa lüzum yok. Ama, onu, bir renkli fakat faydasız bir edebiyat saymak da doğru değildir.

Şimdi, 1807 de başlayıp, 1961 Anayasasından geçerek gelen Anayasalı devlet hayatımızın bu son safhasında siyasi ve sosyal

tabiatını tahlil ederek 1961 Yuvarlak Masasının muhtevası ne olmak gerekirdi? Bunu araştıralım:

Bu Yuvarlak Masa, memlekette teşekkül ve taazzi etmiş olan ve gelecek seçimlerde bir siyasi kuvvet unsuru olarak rol oynaması oldukça kesin olarak gözüken siyasi partiler arasında aktedilecektir. Vâkıa, Eylül 1961 de, henüz iktidarını devam ettiren bir diğer siyasi kuvvet de mevcuttur: Millî Birlik Komitesi... Fakat bunun siyasi konjonktürdeki yeri, seçim tarihine kadar demokratik rejimin vesayetini ifa ederek, bu rejimin çok partili şekle normal olarak avdetini sağlamak ve sonra da, bir siyasi müessese olarak mevcut olmamak üzere sona ermeğidir. Yani, seçim tarihine kadar, ancak, mevcut kanunlar içinde âmme nizamının bekçiliğini yapmak, seçimde, bir iktidar savaşının tarafı olmamak, seçimden sonra da, memleket kaderi üzerinde bir heyet olarak mevcut olmamaktır. Bu itibarla, onu, Yuvarlak Masada, bir telkinciden bir katalizörden ibaret bir rol sahibi görmek gerekir.

Bu, siyasi partiler, bir Anayasa muvacehesindedirler. O Anayasanın kurduğu siyasi rejimi yürütmek üzere, «iktidar ve muhalefet olarak» iş bölümü esasında bir müşterek iş göreceklidir. O halde, önce, iş bölümündeki yerlerini tesbit için bir savaşa girecekler, sonra da bir «iktidar-muhalefet ikiliği» altında müşterek iş yürütmeğe çabalıyacaklar. Demek ki, seçimden sonraki durumları da pek enteresan ve pek nazik olacaktır. Adı üstünde, «iktidar-muhalefet ikiliği» altında bir müşterek işi görmek; bitmez-tükenmez siyasi controversler içinde demokratik gidişi sağlamak... İşte hem burada, hem de, daha önceki iktidar savaşında kırıcı değil, sarıcı, tamir edici bir rol oynayabilmeleri için de şu asgarî müşterek hadler üzerinde müşterek bir azim ve vaadde bulunmaları gerekir :

1 — ANAYASANIN MEVCUT MÜESSESELERİNE KAYITSIZ-ŞARTSIZ UYMA DUYGUSU VE BUNU GERÇEKLEŞTİRME AZMİ VE VAADİ :

Türkiyede, ister-istemez, Batı telâkki tarzında bir demokrasi denemesi yapılmaktadır. Bu, bir deneme olmaktan çıkmış, Türkiye'nin tarihî, sosyal ve siyasi şartlarının gerektirdiği bir vetire olmuştur.

Bu vetire gereği, 1961 Anayasası, uzunca bir tarihî dersten alınan ilham ile demokratik siyasi hayatın işlemesine müteallik bazı esaslı müesseseler tanzim etmiş, bu müesseleri, siyasi hayata sevk

etmiştir. Gelecek iktidarlar ve muhalefetler, bu müesseseler çevresinde iktidar ve muhalefet rollerini oynayacaklardır.

Evet, böyle olacaktır, bundan tabii daha ne vardır? dememek gerekir. 1924 Anayasası da, kendi tarihî şartlarının, zaman ve mekân faktörlerinin elverdiği vercede, demokratik siyasi hayatın temel prensiplerini koymuş, müesseselerini inşaya doğru yönelmişti: a) İktidarın genel seçimlerden çıkması, b) İktidarın Anayasanın gösterdiği bir hukukî alanda, hukukî eşkâl içinde icrası; c) Bu icranın siyasi ve hukukî yollarla sürekli bir kontrol altında tutulması gibi... Fakat, nihayet bir on yıl içinde, iktidarın teşekkülü, icrası, kontrolü vetiresi, Anayasa düzeninde hasıl olan türlü inhiraflar yüzünden, bir oligarşinin ferdî, keyfî, indî takdirlerine göre cereyan etme yolunu tutmuştur; âdeta, bir siyasi irtica hasıl olmuştur. Bu da, bilhassa iktidar partisinin içinde cereyan eden bir kuvvet temerküzü sonunda, bu partinin yöneticilerinin siyasi vicdan, ahlâk ve şuurlarında, demokratik siyasi hayatın dayandığı ilkeler ile, bu hayatın işlemesini sağlayan müesseselere karşı olan hassasiyetinin azalması ile olmuştur. O halde, gelecek günlerin «iktidar ve muhalefet yöneticileri» nde bu hassasiyetin azalmamasını, daima canlı kalmasını sağlayacak bir azmi yaratmak, bu azmi de, bu hususta, âmme efkârı ve vicdanı üzerinde verecekleri bir taahhüt, bir vaad üzerine dayatmak gerekir. İşte, 6 Eylül 1961 Yuvarlak Masası, geleceğin iktidar ve muhalefetlerine, her şeyden önce, Anayasanın mevcut müesseselerine kayıtsız-şartsız uyma duygusunu yaratmalı; onların yöneticilerinde bu müesseseleri geliştirme azmini doğurmalı; onları, bu hususta bir taahhüt ve vaad ile bağlamalıdır.

Bu fikri, daha müşahhas olarak açmak gerekirse; bu yöneticilerden, bilhassa, aşağıdaki şu dört hususta, azim ve vaad elde etmelidir :

A - Seçme ve seçilme hürriyet ve ehliyetlerine riayet, serbestçe seçme ve seçilme imkânlarını muhafaza azmi ve vaadi: 1919 ihtilâlinde sonra demokrasimizin kazandığı sarîh prensiplerin başında, «iktidarın genel seçimlerden çıkması prensibi» gelir. 1924 Anayasa rejimi, bu prensibi geliştirmiştir: Sınırlı genel seçimden -yalnız erkeklerin seçen ve seçilen olduğu seçime sınırlı genel seçim diyoruz - tam genel seçime geçilmiş, iki dereceli seçimden tek dereceli seçime varılmıştır. Tek parti aday listesine oy vermeden kalkılmış, bir partili demeti içinden, türlü listelerde gözüken bir adaylar yığını içinden istenileni seçme imkânına ulaşılmış, kendi-

ni seçtirme hususunda, partiler ve adaylar, geniş ve eşit imkânlarla doğru götürülmüştür.

Fakat, 1954 yılından itibaren de, iktidar partisi içinde cereyan eden o kuvvet temerküzü dolayısıyla, devrin siyasi yöneticileri, seçme - seçilme hürriyet ve ehliyetlerini kısımağa, serbest seçimin bütün mânasını teşkil eden eşitlik şartlarını tahrife gitmekte bir sakınca görmemişlerdir. Bu suretle, 1924 ün siyasi iktidar olayı, daha teşekkülünde ârizalara uğramıştır. Şimdi ise, 1961 Anayasası, siyasi iktidarın teşekkülü olayını tekrar bir düzen altına almıştır. Demokratik rejimin istikbali, bu düzenin sıhhat içinde yürümesine bağlıdır. İşte, 1961 Anayasasının tatbikatçıları, her şeyden önce, siyasi iktidarın teşekkülü olayının sıhhat şartlarına uyma duygusu ile dolu olarak, bu hususta millete taahhütte bulunmalılardır.

B - Kitlenin ve siyasi teşekküllerin, muasır çalışma vasıta ve imkânlarından son derecede ve eşitlik şartları içinde yararlanma yolunu muhafaza ve geliştirme azmi ve vaadi: Yuvarlak Masanın muhtevasını teşkil edecek hususlardan birisi de, bu azim ve vadedir. İktidarın teşekkülünün dürüstlük ve samimiyet içinde cereyanına gösterilecek hassasiyet kadar, bu iktidarın icrasının takibine de ilgi göstermek gerekir. Günümüz demokrasisi sıhhat şartlarını; olgun, bilgili, informé bir kamu oyu hareketinden alır. Bunun içinde, muasır haberleşme vasıtaları ve onun istilzam ettiği müesseseler çok geliştirilmelidir.

Muasır haberleşme vasıtaları başında, basın ve radyo - televizyon gelir. Gelecek yöneticiler de, 1961 Anayasasının basın hürriyetine verdiği önemi kavrayan bir hassasiyetin bulunması gerçekten bir basınsever sıfatı ile, bu hassasiyetin önce muhafazası, sonra da geliştirilmesi azminin mevcut olmasını gerektirir. 1961 Anayasasında, basın hürriyeti, pek ileri bir merhaleye götürülmek suretile, kitle haberleşme vasıtalarına pek önem verilmiştir. Üstelik, radyo-televizyon muhtariyeti ile, kitle haberleşme vasıtalarının demokratik idée'nin olgun tatbikatına yapacağı yardım da mutena bir mevkie yükseltilmiştir. İşte şimdi, bu önem ve bu mutena mevkie saygı duygusu, bir yuvarlak masada teyid edilmelidir.

Söz hürriyeti de, insanın âmme işleri üzerinde bildiği, bildiğini sandığı hususları, başkalarına tanıtma imkânını ifade eder. Bu, âmme işleri üzerinde kamu oyunun olgunlaşmasına yardım eden pek kıymetli bir âmildir.

Sözün, fiilî bir müessiriyet kazanabilmesi için, başkalarına ulaşması ve gerektiği zaman, bu başkalarından bir mukabele görmesi de gerekir. Bunu da, bilhassa, toplantı hürriyetinin mütaiyet kazanması ile elde edebiliriz.

Bir geçici toplantıdan elde edilemeyecek kadar müşkül, nazik siyasi sonuçları elde edebilmek ve uygulayabilmek için, toplantının sürekli kısmını ifade eden dernek kurma hürriyeti de hiçbir engele çarpmadan gelişebilmelidir.

Ve işte, 1961 Anayasasının uygulayıcıları, Anayasanın bu müesseselerine saygı duygularını, alenî bir taahhüt altına almalıdırlar.

C - Siyasi kararların serbest bir tartışmadan çıkması yollarını muhafaza ve geliştirme azmi ve vaadi :

Demokraside siyasi iktidarın serbest seçimden çıkması kadar, bu iktidarın alacağı siyasi kararların, serbest bir tartışmadan çıkması da önemlidir. 1961 Anayasasının siyaset sanatını icra edeceklerin, bu vetireye sadakat ve onu geliştirme azmine sahip olmaları mutlaka lâzımdır. 1961 Anayasası, bunun istilzam ettiği müesseseleri düşünmüş ve tanzim etmiştir; bunların bir kısmını da iç tüzüğe bırakmıştır.

Siyasi kararların serbest bir tartışmadan çıkması için de bu kararlara iştirak edeceklerin serbestliklerini, hürriyetlerini, imtiyaz ve muafiyetlerini sağlamak lâzımdır. Bunların başında «Kürsü Hürriyeti» gelir. Bu, parlamenterinin, istediği zaman, istediği dozda, istediği siyasi kararın alınması vetiresine bir eşitlik içinde katılma imkânının açık olmasıdır. Vakıa, modern parlâmentonun mudil meseleleri ve çalışma şartları içinde parlâmanter, gittikçe ortadan kalkmaktadır. Ama onun yerini, parlâmanterin grubu almaktadır. Bu itibarla, kürsü hürriyeti, parlâmanterin hürriyeti ile beraber, bilhassa grubun hürriyeti olmak zorundadır. Binaenaleyh, her grup, istediği zaman, istediği dozda, siyasi kararın alınması işinde bütün imkânlarını kullanma serbestliğine sahip olmalıdır.

Siyasi kararın alınmasındaki serbest tartışmayı getirici unsurlardan birisi de, parlamenterlerin teşriî dokunulmazlık ve teşriî sorumsuzluk şeklinde ifade edilen muafiyetlerinin, imtiyazlarının daraltılmamış olarak muhafazası gerekir. Gelecek siyasetçilerin, iktidarı ele geçirmeleri ile beraber, siyasi rakiplerinden, parlamenter dokunulmazlık imtiyazlarını esirgeyici bir davranış gösterme-

leri, rejimin demokratik vasfını derin şekilde ihlâl teşkil eder. Bu siyasi rakiplerin, böyle bir muameleye uğramıyacakları hakkında şimdiden bir güven duymaları gerekir. Bu güveni, iktidar ve muhalefetin kime terettüp ettiği bilinmiyen bu devrede bir moral teminata bağlamak huzur getirir.

Siyasi kararların serbest bir tartışmadan çıkmasının en önemli yollarından birisi de, muhalefetin, her meselede bir alternatif getirebilmesi usulünün hukukî ve fiilî şekilde gerçekleşmesidir. Bu yolun, hukukan gerçekleşmesi; muhalefet grubunun kürsü hürriyetinden parlamenter çalışmalarda müessir olma hakkından, son derece yararlanması ile mümkündür. - Bu yolun fiilen gerçekleşmesi de, muhalefet grubunun her meselede ileri sürebileceği bir alternatifi olmasına bağlıdır tabii. - Siyasi kararlar, bir çoğunluğun iradesinin muayyen hususlarda belirmesi ile alınır. Azınlıkta olan muhalefetin iradesi, burada, bir imtihan ile yapıcı olmaktan ziyade, karşı görüş, karşı fikir, farklı görüş, farklı fikir getirerek, bu «karşılık» ve «farklılık» aynasında, çoğunluk iradesinin değerini ölçmeye bir vesile olmak şeklinde temayüz eder. Gelecek iktidarların rakipleri olan muhalefetlere, bu şekilde yararlı olmak şansını kapatmaya teşebbüs etmiyeceklerine dair bir taahhütte bulunmaları gerekir.

Siyasi kararların serbest bir tartışmadan çıkmasının son âmi- li, bizzat parti içi bir tartışmanın, bütün şümülü ile gerçekleşmesinden ibarettir. O kadar ki, bugün demokrasiden bahsedildiği zaman, bunun, her şeyden önce, parti içi, - bilhassa iktidar partisi içinde - bir demokrasi olduğu ifade edilmek istenir. Çünkü, bugün «parti», «devlet» i ifade eden, zapteden, ikame eden bir mevkie çıkmıştır. Devlet hayatını, parti hayatı ifade etmeğe başlamıştır. Demokrasi de, her şeyden önce, parti içi bir hâdise olmuştur. Bugün siyasi kararlar, önce, parti içinde alınmaktadır. O halde, gelecek siyasi rejimin bu pek önemli unsurları, kendi içlerinde de demokratik vetireye son derece riayet edecekleri hususunda kamu oyuna bir taahhütte bulunmalıdır.

D - Siyasi kararların icralarının, son derece gelişmiş bir kontrole tabi oluşu yolunu muhafaza ve geliştirme azmi ve vaadi :

Yukarıda bahsettiğimiz seçme ve seçilme ehliyetlerinin muhafazası ve geliştirilmesi, siyasi iktidarın doğmasını demokratize eden bir şart teşkil eder. Muasır haberleşme vasıtalarından eşitlik şartları içinde yararlanma, iktidarın doğumunun sıhhat şartını yerine getirir. Fakat iktidar olayını demokratik bir vetire haline ge-

tirmek için, bu şartları içinde seçimden gelen iktidarın, siyasi kararlarda serbest bir tartışmadan çıkarması gerekir.

Fakat, muasır Türk demokratik gerçekleşmesinin bir şartı henüz açıktadır: Seçimden gelen iktidarların, serbest bir tartışmadan çıkardıkları siyasi kararlarını, büyük bir kontrol altında icra etmeleri... Geleceğin potansiyel iktidarları, daha şimdiden, bu kontrol vetiresine son derece riayet edecekleri vaadini, bir sosyal pakt içinde yapmalıdırlar. Bu vaadin bir sarahat kazanması için de, siyasi kararların icralarının kontrolü ile ilgili noktalarda, müesseselerde de, bazı hususların bu sosyal paktın himayesi altına girmesi gerekir.

Bu cümleden olmak üzere, önce, parti içi kontrolün imkân dahiline girmesini sağlayan bir hususun taahhüt edilmesi münasip olur: Parti kongrelerinin intizamı...

Bir iktidarın bozulmasının, suiistimale uğramasının ilk çekirdeği, kontrolün parti içinde işlememesi ile toprağa atılmış olur. İktidarı suiistimale gidici bir sevk ve idare, gireceği fâsid daireye, kendi genel kongresini boyuna geri atmakla girer. Genel kongrelerin boyuna geri atılması, nefis murakabesi denen o müthiş iç müeyyideden, onun yapıcı, ayakta tutucu, nefse güveni arttırıcı gücünden de yoksun kalmağı doğurur. Gelecek iktidarların -hem kendilerine de yapılmış bir vaad halinde- bu genel kongrelerini yapmadaki devrî intizamı taahhüt etmeleri, bir partiye, üye olarak veya oy vererek desteklemiş olan vatandaşların da talep edebilecekleri bir hak teşkil eder.

Bundan başka; icraları kontrole tâbi tutucu müesseselerin başında gelen basın hürriyetine, bu vesile ile de bir kere daha riayet taahhüdü getirmelidir. Ayrıca, radyo gibi, üniversite gibi, diğer fikir mihraklarına verilmiş muhtariyetleri her hal-ü kârda muhafazayı da taahhüt etmelidir.

Siyasi kararların inşalarının en mükemmel ve teşkilâtli kontrol vasıtalarından birisi de, mahkeme ve hâkim bağımsızlığıdır. Gelecek iktidarların, hangi vesile ile ve hangi ölçüde olursa olsun buna riayetlerini, âmme vicdanı beklemektedir. Siyasi kuvvetler, ona bu taahhütte bulunmalıdırlar. Meclis içi murakabenin bütün şekillerine; muhalefetin meclis içi ve dışı çevrede yapacağı murakabenin bütün şümullerine, en küçük bir hâlel getirilmeyeceğini bütün siyasi kuvvetler, kayıtsız - şartsız taahhüt etmelidirler.

2 — HALK OYLARINI YAKALAMAK VE ELDE TUTMAK İÇİN YAPILACAK İÇ GAYRET İÇİNE VE DİĞER PARTİLERLE DİŞ REKABET HALİNDE YAPILACAK SAVAŞ ALANINA SOKULMIYACAK BAZI UNSURLAR ÜZERİNDE BİR FİKİR BİRLİĞİNE VE TAAHÜDÜNE VARMAK :

Türk demokrasisini fâsid bir daire içinde bunaltan husus, kısaca şudur: Çok partili demokrasi eşkâli içinde iktidar, rakip kuvvetler arasında halk tercihini elde edende kalır.

Türk toplumu da, esas itibariyle, siyaseten az gelişmiş bir toplumdur. Ortaçağ düşünce tarzından ve müesseselerinden, ancak Atatürk reformları ile, ancak bir çeyrek asır önce kurtulmuştur. Fakat, itiraf etmek gerekirse. siyaseten ve sosyalman az gelişmiş olma vasfı, kitleyi, bütünü ile ortaçağ hayat felsefesinden, müesseselerinden sıyrılıp kurtulmuş duruma getirememiştir. Bu itibarla, halk kitlelerinden önemli bir kesim, kendi tercihi olarak, irrasyonel, muasır toplumların emperatiflerine aykırı, aşırı derecede muhafazacı idarî, siyasi, sosyal, iktisadi dilekleri empoze etmektedir. Siyasi partiler de, -ve siyasi menfaatlerinden ötesini düşünmiyen, idealist olmayan, oportünist liderler de - bu menfi vasıfları bildikleri halde, bu dileklere karşı gelmemekte; tersine iktidara giden en kısa yol olduğu için, bu dilekleri tahrik etmektedirler. Bu ise, sadece demokrasi vetiresini bozmamakta; idareyi de gevşetmekte, toplumun içtimaî terakki istikametini saptırmakta, iktisadî oluşu da uzun vâde içinde verimsizliğe mahkûm etmekte, nihayet bir kelime ile «Siyaset» i de gerçek fonksiyonu dışında müşahhas bir maddî ve mânevi menfaat elde etme fonksiyonu haline düşürmektedir.

İşte, bütün bunları önlemek bu yol ile halk -oyunu kolayca elde etme imkânını makbul saymamak için, parti rekabet alanına sokulmıyacak bazı unsurları açıkça tesbit etmek ve bu hususta gereken taahhütleri vermek lâzımdır. Partilerin iç gayret alanına, dış rekabet alanına sokulmıyacak bu unsurlar şunlardan ibarettir:

A - Devlet otoritesini zaafa uğratmaya varacak bir gevşek idare vaadine gitmemek :

Türk halkında, tarihsel bir gelenek olarak kuvvetli, otoriter bir devlet anlayışı vardır. Türk halkı, devleti -ve idareyi - kendisine daima otorite uygulayan bir cevher olarak telâkki eder. Devlet, bu halkın, ürktüğü, çekindiği, rahatsız edici bir ağırlık halindedir. Ondandır, devlet hayatı, toplum düzeni hakkında bir tercih istendiği zaman, bu halk, kendisi için «bu'du mücerret» de kalan

bir hürriyet doktrininden mülhem olarak fikrî, zihnî hattâ fizikî hürriyetlerden çok, devlet hayatını - idare hayatını - gevşetmeğe kadar varacak şekilde yumuşak bir idare istemeğe daha yatkın görünür. Kolay yolu seçme itiyadında olan siyasi partiler de, onu, âdeta, böyle dileklerde bulunmağa itmektedirler.

Eğer, demokrasiyi, verimli bir sosyal düzen unsuru halinde telâkki etmek gerekecekse; geleceğin idarecileri, daha şimdiden şu hususları bir pakt içinde kendilerine bir mecburiyet halinde yüklemelidirler :

a) Bilhassa Jandarma, Ofis, Orman Muhafazası, Tapu - Kadastro idarelerini ve bunların akla ve ihtiyaçlara uygun politikalarını gevşetme intibai vermeme;

b) Hazine, özel idare, bankalarla olan vergi ve kredi münasebetlerini gevşek tutma intibaini vermeme...

B - Toplumun uygar bir toplum olmaktan alakoymağa varacak şekilde ve derecede aşırı ve muhafazacı moral tatminler getirecek intibaini vermemek :

Türkiye'de orta ve ileri aydınlar, müştereken, bir «Mustafa Kemal Atatürk» reformları» ndan bahsederler. Aydınları, birbirinden ayıran sınır ne olursa olsun, bu reformlara verdikleri tarihsel fonksiyon ne olursa olsun, üzerinde birleşilen bir fikir vardır: Bu reformlar, toplumun, çağımız uygarlık seviyesine çıkması yolunu açan hareketlerdir.

Sonra, gerek tatbikî siyasetçilerin, gerek ilmî siyaset yapanların da müştereken kabul ettikleri bir hüküm vardır: Sosyalman az gelişmiş ülkelerde, halk yığınları, kendisini alıştığı statik hayat tarzından iten, dalgalı, hareketli denenmemiş unsurlar üzerine dayanan bu gibi reformlar dünyasından tedirgin olurlar. Ruhlarında ona karşı bir direnme içgüdüsü duyarlar. Binaenaleyh, fırsatını ve imkânını bulurlarsa, tercihlerini aşırı muhafazacı yönde kullanarak, hangi noktada olurlarsa olsunlar, geriye giden bütün köprüler atılmış gözükse bile, bu reformlar dünyasından vazgeçmeğe, hiç olmazsa ondan sapmağa elverecek yolda kullanırlar. Ucuz iktidar peşinde koşan siyasi partiler de onların bu tercihini yakalamak için, tâviz politikasına sapsakta bir sakınca görmezler. Binaenaleyh, onları, bu yolda gitmekten alakoymak üzere, daha şimdiden, tarih önünde bir taahhütte bulunmak gerekir.

İşte bu cümleden olmak üzere geleceğin sosyal düzençileri, daha şimdiden, şu hususları da, Yuvarlak Masanın sosyal pakt hükümleri arasına almalıdır :

a) Kılıkta - kıyafette medeni şekilden başkasını hatırlatmamak, belki bunu tasvip etmediğini belirtmek;

b) Nikâhta, mirasta, velâyet ve vesayette kadın - erkek sosyal münasebetlerinde, Medeni Kanun ve medeni usuller dışında bir heves uyandırmamağa dikkat edeceğini belirtmek;

c) Dinde, 1961 Anayasasının çizdiği ve verdiği imkânların ötesinde istekler tahrik etmemek taahhüdünde bulunmak; dinin siyasete âlet olması derecesine varmasa bile, dinî tatminler getiricisi gibi gözüükerek siyasi nüfuz ve menfaat sağlama derecesine de varmasa bile, aşırı muhafazacı dileklerin tahakkuk ettiricisi rolüne çıkmamada bir fikir ve taahhüt birliğine ulaşmak;

d) Eğitimde, yukarıki hususla ilgili ve onun tabii sonucu olarak, beşerî ve müsbetçi eğitimin dışındaki unsurlara iltifat edilmeyeceğini hissettirmek...

c - İktisadi hayat alanında, rasyonel bir hareket olmaktan uzak düşecek bir iktisadî hareket vaadiyle, kitleyi aldatmağa gitmekten sakınma saadi ve taahhüdünde bulunmak :

Muhalefetten iktidara kısa zamanda ve başarılı bir şekilde geçmenin ve iktidarda da uzun müddet, âdeta, başarılı imiş gibi kalmanın en müessir yolu, Türkiye'de, halka karşı, genel idarede bir yumuşaklık, moral tatminler alanında bir genişlik vaadi ile birlikte, kısa vâdeli günlük iktisadî menfaatler alanında bir hareket getirme vaad etmek ve bunu getirmektir.

Fakat, bu nasıl, siyasi realitenin bir gerçeği ise, siyasi realitenin gelişme prensipleri arasında yer alan bir diğer husus da, o kadar gerçektir: Genel idarede yumuşaklık, moral tatminler alanında genişlik, devlet otoritesini ve idareyi bozma, Batı uygarlığı denen içtimaî terakki istikametinden gerileme sonuçlarını veriyor; kısa vâdeli günlük iktisadî menfaatler alanındaki hareket de, israflı ve irrasyonel bir iktisadî hayata müncer oluyor.

O halde, geleceğin iktidarını paylaşma hususunda rekabete girecek partiler, bu son noktada da çok hassas davranmak zorundadırlar. Bu hassasiyet, kolay yoldan giderek, yapılan bir tâviz yarışı ile, Türkiyenin sosyal ve iktisadî bünyesinin kaldıramıyacağı sonuçlara varmama hususunda olacaktır. Bunun gerektirdiği taahhüdün unsurları da şunlardır:

a) İstihsal mallarına, kayıtsız - şartsız yüksek fiyat; büyük kitleye, bilhassa iktisadî devlet teşekkülleri ve inhisarlar kanalı

ile sağlanan istihlâk mallarında kayıtsız - şartsız fiyat indirme politikası güdüleceği intibainı vermeme;

b) Plânlı ekonominin zorunlu kıldığı öncelik sırası gereklerini bozmamak için, mahallî ve şahsî menfaatlerin öne alınmasının doğru olmadığını hissettirme, telkin etme...

D - Siyasetin, müşahhas bir maddi ve mânevi menfaat elde etme fonksiyonu dışında, daha ulvi bir mâna ve mahiyet olduğunu ifade ve telkin azmi ve vaadi :

Türk halk tabakaları siyaset sahnesine çıkmıştır. Türk siyasi partilerine, siyasi tercihlerinin neler olduğunu hissettirici, söyleyici bir mevkie gelmiştir. Siyasi partiler de halk tercihlerinin neler olduğunu teşhis ve ifade ederek iktidara gitme yolunun kendilerine açıldığını idrâk etmektedirler.

İşte, böyle bir oluş içerisinde, Türkiyede «politika» nın; «müşahhas bir maddî ve mânevi menfaat» elde etme ve dağıtma fonksiyonu olduğu hakkında bir kanı da yerleşmeğe başlamıştır; hattâ yerleşmiştir bile...

Seçimleri, bir kardeş kavgasına götürme istidadı gösteren huzursuzluğun ilk ve yakın sebeplerini araştırırsak, bunun kökünü, «siyaset» in bu telâkki tarzında buluruz. Şöyle ki: Bir kısım seçmen, 1961 seçimlerini kendisine göre şu açıdan görmek eğiliminde olacaktır: Eski iktidar, yaygın teşkilâtının liderlerine; bu liderlerin himayesindeki partizanlara; bu lider ve partizanlara oy verecek oldukça geniş bir halk tabakasına, müşahhas bir maddî ve mânevi menfaat sağlamıştı. (Yumuşak idare, dinî ve moral tatmin, istihsal mallarına yüksek fiyat, primli fiyat, istihlâk mallarına, yükü hazineye aktarılarak düşük fiyat ile, kendi bulunduğu, köy, kasaba, şehir çevresinde, o dar münasebet halkasında, günün yöneticilerine yakın olmaktan gelen bazı küçük menfaatler ve mânevi, hissî tatminler gibi) 27 Mayıs ile beraber, bu menfaat ve kaynakların birden kuruduğu intibai hasıl oldu. Bu kısım halk, bu yüzden, önce ümitsizliğe düşüp sindi; sonra da, ihtilâlin müsamahalı ve gücendirmekten kaçımli idaresi altında cesarete gelerek, liderlerinden ve bu menfaatlerinden haksız yoksun olduğu idrâki ile iğbirara ve öfkeye kapıldı. Yeni bir seçimin, bir miktar mahiyet, şekil ve derece değiştirse de, kendisine eski menfaat ve kaynakları geri getirecek bir idareci zümreyi işin başına getireceğini de ümit etmeğe başladı. Onun için, var gücü ile bu ümide ve onun istilzam ettiği hareket tarzına - yâni C.H.P. karşısında direnme davranışına sarıldı.

Bunun karşısındaki diğer bir kısım seçmen de, 1961 seçimlerini, şu açıdan görmek eğilimine düştü: Hemen hemen son 10 yıldır, partizan idareden dolayı, kendi normal ve kanunî haklarını istihsalde, basit menfaatlerini gerçekleştirmede zorluğa uğramıştı. Şimdi, 1961 seçimleri, ona, «kendi günü» nü getirecek ve bu kısım halk da, bu kendi günü içinde, kendi sosyal iktisadî menfaatlerini elde edecek; çevresinde «Devlet» e yakın olmadan gelen bir itibar ve prestij kazanacaktır.

İşte, her iki kısım halk açısından «Siyaset» bu mâna ve mahiyette görülen bir «fonksiyon» telâkki edilmektedir. Öyle ise, siyasi partiler kanalından geçerek halkı yönetme gücünü ve hakkını kazanacak partilerin, daha şimdiden, siyasetin bu olmadığını kabul etmeleri, ve bunu da halka bildirmeleri gerekir. Bu bildiri, halka, menfaat ve külfetlerin müştereken elde edilip, yüklenilen kamu menfaati ve kamu mükellefiyeti halinde gerçekleşeceği intibahını vermelidir.

3 — SİYASİ MÜNASEBETLER ALANINDA, GEÇMİŞ İKTİDARIN TUTUMUNUN TASFİYE EDİLMİŞ OLDUĞUNUN TESBİT VE İLÂNI, BU TUTUMUN KALINTILARININ YENİ SİYASİ MÜNASEBETLER ALANINDA BİR TECVİZ VE KABUL GÖRMİYECEĞİNİN VAAD VE TAAHHÜT EDİLMESİ :

Yukarıki satırlarda ve bu makalenin başka yerlerinde tasvir edilen, o, liderlerden ve menfaatlerinden yoksun kılınmış kırgın, kızgın, öfkeli halkı, seçim zaferini sağlamağa yarayacak bir mevkie doğru sürükleyip götürmek pek kolaydır. Fakat bu yolda sağlanacak bir seçim zaferi, bizatihi bir hak olmaktan uzak olacak ve bu yoldaki bir davranış da yukarıda gösterdiğimiz ikinci kısım halkın şiddetli tepkişi ile karşılaşacaktır. Nihayet, bu yoldaki bir davranış, bizzat, kurulmasına çalışılan demokratik rejimin de nefis müdafaası ile karşılaşacaktır.

Seçim savaşını bir haksız rekabete dayatmamak, haksız rekabetin yaratacağı çatışmayı da bir kardeş kavgasına döndürmemek için, siyasi partilerin, daha şimdiden şu hususlarda bir mutabakata varıp, bunu, halk önünde taahhüt etmeleri gerekir:

a) Yüksek Adalet Divanı kararlarında tecelli eden Türk Ulusu adaletinin herhangi bir safhasının, artık, siyasi münasebet ve mücadeleler alanına intikal ettirilmemesine dikkat sarfedilmesi hususunda bir mutabakata varmak;

b) Geçmiş iktidarın tutumunun, zihniyetinin, bir politika olarak devamının tecviz edilmediği hususunda; geçmiş iktidarın po-

litikasının sahibi sıfatı ile cezalandırılmış veya cezalandırılmamış - şahsiyetlerin de, aynı tutum ve zihniyeti güderek bir D. P. mirasçısı olma davranışı göstermelerinin ve bu yol ile siyasi hayata müessir olmalarının tecviz edilmediği hususunda bir mutabakata varmak...

4 — 15 EKİM 1961 SEÇİM PLÂTFORMUNUN, AYDINLIK VE MÜSBET ÇÖZÜM YOLLARI GÖSTEREN PARTİ GÖRÜŞLERİ İLE ZENGİNLEŞTİRİLMESİ AZMİ VE VAADİ :

Bir tarafta, kendisini, liderlerinden ve menfaatlerinden yoksun hale düşürülmüş sayan ve boyuna da hassasiyeti tahrik edilen bir halk yığını ile; öte tarafta, son yıllarda partizan idarenin gösterdiği tek taraflı hareketler dolayısıyla normal ve kanunî münasebetlerini bile tanzimde ve yürütmede zorluklara uğramış ve şimdi «kendi gününün imkânları içinde doğacak menfaatleri» beklemekte olan halk yığını arasında sıkışıp kalan verimsiz siyasi konjonktürü huzura götürmenin yolu, bu her iki kısım halkı, memleketin gerçek problemleri üzerinde meşgul etmektir. Bunun için de yapılacak olan şudur :

a) Bu seçim plâtförmünü, geleceğe ait iktisadi ve sosyal kalkınma meseleleri ve bunların çözüm yolları hususunda müşahhas parti görüşleri ile doldurma hususunda bir mutabakata varmak;

b) Partilerin, bu görüşleri gerçekleştirme hususunda yeterlik dereceleri ve unsurları üzerinde seviyeli bir tartışmayı aşip, yapılacak tenkidleri, son derece şiddetli bir kötöleme seviyesine indirecek teşebbüslere girişilmeyeceği; partilerinin tüzel kişilikleri ile liderlik kadrolarını, siyasi, idarî, iktisadî, sosyal faaliyetler alanında bir nevi «siyasi, idarî, iktisadî irtica» unsuru halinde tasvir faaliyetlerine sapılmıyacağı hususunda bir mutabakata varmak;

c) Birbirine rakip bütün siyasi teşekküllerin ve şahsiyetlerin âmme güvenini kazanmak için siyaset sahnesine çıkmağa ve kendini beğendirme faaliyetine, diğerlerinden eksiksiz olarak girmeye ehil ve kaadir, Anayasanın himayesinde, saygıya değer normal ve tabii teşekküllü ve varlıklı olduklarını kabul etme ve telâkki ve tabii teşekküller ve varlıklar olduklarını kabul etmek ve bu telâkkiyi, âmmeye tebliğ hususunda bir mutabakata varmak...

IV — YUVARLAK MASANIN GENİŞLİĞİ VE HACMİ:

Bu makale başlığının dip notunda da gösterildiği üzere, bu makaledeki fikirler, mütalâa ve temenniler, hemen hemen aynen,

Siyasal Bilgiler Fakültesi İdarî İlimler Enstitüsünün Eylül başlarında düzenlediği bir seminerde, tarafımızdan ifade ve tebliğ edilmişti. Hemen o günlerde, siyasi partiler arasında Yuvarlak Masa hazırlığı da olgunlaşmıştı ve nitekim, bu seminerin türlü safhalarının devam ettiği günlerde, Yuvarlak Masada, partiler arasında, fiilen aktedilip bir deklârasyona bağlanmıştır.

Yukarıdaki bölüm III'de, Yuvarlak Masanın muhtevası üzerinde yaptığımız zihnî araştırmanın getirdiği mütalâaların ışığı altında, siyasi partilerin başardıkları Yuvarlak Masa Deklârasyonunu incelemeden önce, bizim seminerimizde ortaya konan bir fikri de ifade etmeden geçmek mümkün olmayacaktır.

Bu seminerin türlü safhalarına, değerli fikirleri ile değerli bir katkı getirmiş olan Doçent Fahir Armaoğlu, Yuvarlak Masanın hacmi üzerinde enteresan bir mütalâada bulunmuştur. Ona göre: içinde bulunduğumuz siyasi şartlar bakımından, huzuru arama cehdi ve bulma gayreti olarak bir yuvarlak masa yapmak zaruridir. Ve bunu da, mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde yapmak, şimdiki siyasi kuvvetler ile serbest fikir mihraklarını Yuvarlak Masanın unsuru haline getirmek lâzımdır. Yuvarlak Masa esas itibariyle bir mefhumdur. Bunun içine, memleketteki bütün siyasi ve sosyal kuvvetler ve çevreler girmelidir, buradan çıkacak kararlarda, bu kuvvetlerin ve çevrelerin yaratıcı, rejimi destekleyici ve geliştirici görüşleri olarak belirmeli ve kamu - oyunun müeyyidesi altında, bütün tarafları bağlamalıdır.

Bu Masanın üç safhası veya üç bölümü bulunmalıdır ki, bunlar, birbirini tamamlayarak bir kül teşkil etsin ve böyle bir kül teşkil etmekten gelen sağlam bir kuvvet de kazansın:

a) **Yuvarlak Masanın partiler arası safhası:** Yuvarlak Masa, önce, siyasi partileri bir araya getirmelidir. Bunlar, rejimin, şimdiki ve gelecekteki şartlar karşısındaki gelişme olayında, siyasi parti olarak üzerlerine düşen müsbet göreve müteallik vaadlerini ve taahhütlerini yapmalıdırlar ve bir deklârasyon ile bunu kamu oyunun kontrolüne arzetsinler.

b) **Yuvarlak Masanın, Millî Birlik Komitesi safhası:** Bundan başka, Millî Birlik Komitesi de, yayınlayıp, kamu - oyunun kontrolüne ve ikaz nazarına arzedeceği bir beyanname ile, seçim plâtförmünde kendisine düşen nötr, ve fakat seçim sıhhatı üzerinde pek hassas olan davranışını ifade ve taahhüt etmelidir.

c) **Yuvarlak Masanın serbest fikir mihrakları safhası:** Nihayet, Üniversite ve Basın - ya serbest fikir mihrakı olma müşterek

vasfına dayanarak bir arada, ya da ayrı, ayrı olarak - siyasi rejimin şimdiki ve gelecekteki sıhhat ve huzur şartları hususundaki düşüncelerini tesbit etmeli, siyasi partilerin yapacağı taahhütlerin kontrolcusu görevini nasıl bir hassasiyetle yerine getireceği hususundaki niyetlerini de buna ekliyerek, kamu - oyuna bildirmelidir.

İşte, bu tartışmanın, Fakültemiz çevresinde yapıldığı günlerde, siyasi partiler arasında Yuvarlak Masa akdedildi (5 Eylül 1961), ertesi gün de basın, bir nevi Yuvarlak Masa kararı mahiyetinde olmak üzere bir «Türk Basın Andlaşması» imzaladı. Bu suretle, Yuvarlak Masa, bir miktar genişlik ve hacim daha kazanmış oldu.

V — YUVARLAK MASA KARARLARINA BİR İLK BAKIŞ :

İleride, bu konuya, tekrar dönmeyi ümit ederek, Yuvarlak Masa kararlarına bir ilk bakış ile baktığımız zaman ,şunları görürüz:

1 — 27 Mayıs ihtilâlinin, siyasi maksatlarla ve her ne suretle olursa olsun istismarına müsaade edilmemesi;

2 — İhtilâlin yıktığı ve millî vicdanın mahkûm ettiği D.P. zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeğe teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranışı red;

3 — Bir bütün halinde millete mal olmuş Atatürk Devrimlerini koruma; devrimler aleyhindeki her türlü davranışın karşısında olma;

4 — Din ve vicdan hürriyetine saygıgösterme ve bir partinin din ve vicdan hürriyetine saygısızlık göstereceğine dair propagandada bulunmama;

5 — Nüfuz veya siyasi başarı sağlamak için bulucu ve ayırıcı beyan ve davranışlarda bulunmama;

6 — Yüksek Adalet Divanı kararlarına tesir edecek beyanlarda bulunmama ve onun hükümlerinin tartışılmasına ve istismarına meydan verilmeme;

7 — Seçimlerde, haksız ve mesnetsiz itiraz ve iddiaları ortaya atmama;

8 — İdarenin partizan tesirden uzak kalmasını sağlama;

9 — Aşırı sağ ve sol ve her türlü totaliter zihniyete; bölgecilğe, ayırıcılığa, ölç alma gütmeye karşı olma;

10 — Partilerden birinin, diğerlerine karşı bir husumet cephesi kurmasına gitmeme;

11 — Orman dâvasının istismarına yol açmama;

12 — Dış politikanın, millî menfaatlere zarar verecek şekilde tartışılması yoluna sapmama;

13 — Partiler arası münasebetlerin medeni ve seviyeli bir ölçüde kurulmasına gayret etme hususlarında vaad ve taahhütler...

6 Eylül 1961 de, yine Millî Birlik Komitesinin teşviki ile yapılan Basın Yuvarlak Masasında varılan hükümlere gelince, bunlar da :

1 — Partilerarası Yuvarlak Masada varılan kararları destekleme ve denetleme hususunda;

2 — Gazetecilik geleneklerine göre objektif sayılmıyacak ve halk - oyunu bulandıracak, yanıltacak, demokratik ilkelerle bağdaşmayan millî menaatleri zedeliyen yazılardan kaçınmak hususunda;

3 — İktisadî ve sosyal meselelere çok yer vererek vatandaşları aydınlatma hususunda;

4 — Siyasi ahlâkın yerleşmesi hususunda;

5 — Din konularının sömürülmemesine, aşırı sağa ve aşırı sola ve her türlü totaliter anlayışa karşı gelme hususunda;

6 — Kin, iftira, yalan, küçültme unsurlarından kaçarak, memleket meselelerine ışık tutan bir fikir ortamı açılması hususunda; bir vaad ve taahhüdü ifade etmektedir.